

УДК 338. 48-2-053.6(477.85)

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКОГО ТУРИЗМУ В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

Вероніка Грицку, Юлія Грицку-Андрієш, Олександр Сопіт

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
вул. Коцюбинського, 2, м. Чернівці, Україна, 58012,
e-mail: hrytsku@gmail.com*

Розглянуто етапи становлення та сучасний стан дитячо-юнацького туризму у Чернівецькій області. На основі проаналізованих статистичних даних подано економічну оцінку зазначеного виду туризму в цьому регіоні, а також рекомендації для його подальшого розвитку. Визначено суспільне замовлення на розвиток дитячо-юнацького туризму в Чернівецькій області. ДЮТ з кожним роком стає привабливішим серед пропонованих туристичних послуг і охоплює дедалі більшу кількість учасників, однак, на відміну від інших видів туризму (виїзного, сільського, зеленого), цей вид туризму є чи не найменш економічно прибутковим.

Ключові слова: дитячо-юнацький туризм, екскурсії, спортивний туризм, позашкільна освіта, заклади відпочинку.

Дитячо-юнацький туризм (ДЮТ), як вид туристичної діяльності, що спрямований на задоволення оздоровчих, спортивних та пізнавальних потреб представників підростаючого молодого покоління поза місцем їхнього постійного проживання та навчання, останніми роками набуває особливого значення. Саме цей вид туризму покликаний сприяти поліпшенню освітньої та професійної підготовки майбутніх громадян, служити вихованню, духовному та фізичному розвитку учнівської молоді, готувати її до суспільної діяльності.

ДЮТ з кожним роком стає привабливішим серед пропонованих туристичних послуг і охоплює дедалі більшу кількість учасників, однак, на відміну від інших видів туризму (виїзного, сільського, зеленого), цей вид туризму є чи не найменш економічно прибутковим. Можливо, саме тому його дослідженню приділяють найменше уваги з боку дослідників туризму. Серед українських учених ДЮТ вивчали О. В. Колотуха (дисертаційне дослідження присвячене питанням ДЮТ в Україні та детальніше – в Кіровоградській області) [4; 5], займається вивченням стану ДЮТ у Волинській області А. В. Єрко [3]; концепції краєзнавчої освіти та виховання молоді досліджував В. В. Обозний; питання історії становлення та сучасного стану ДЮТ у Хмельницькій області висвітлені у статті В. Грицку та А. Абрам [2].

Завданням цієї публікації є аналіз сучасного стану та перспектив розвитку ДЮТ на території Чернівецької області, дослідження історії становлення його та формування рекомендацій щодо його удосконалення.

Чернівецька область розташована на південному заході України в передгір'ї Карпат за течією рік Дністер і Прут. Географічне положення області надзвичайно сприятливе для розвитку багатьох видів туризму – це благодатний район багатопрофільного літнього і зимового гірського-спортивного туризму, масового пізнавально-оздоровчого відпочинку, а також бальнеологічного лікування.

Займаючи найменшу площу серед областей України (8,1 тис. км²), територія Чернівецької області розташована на рівнині, передгір'ї і в горах, у зонах лісостепу, мішаних та хвойних лісів, в умовах помірно-континентального клімату з теплим літом, м'якою зимою і достатньою кількістю опадів. Неповторні ландшафти слугують атракційними чинниками для розвитку туризму загалом і ДЮТ зокрема. Буковинські Карпати історично сприяли розвитку туризму. Територією області протікає понад 70 річок, що належать до басейнів Дунаю та Дністра. Найбільші річкові системи краю формують Дністер, Прут, Серет, Черемош. У Чернівецькій області налічуємо 243 території та об'єкти природно-заповідного фонду, у тому числі 7 заказників, 8 пам'яток природи, ботанічний та дендрологічний парк Чернівецького університету, Вижницький національний парк і Сторожинецький дендропарк, що мають загальнодержавне значення та увійшли у транснаціональну екологічну мережу Карпат (TACIS), а також 136 пам'яток природи, 40 парків, що є пам'ятками садово-паркового мистецтва, і 39 заповідних урочищ місцевого значення.

До складу заказників державного значення входять ландшафтні заказники в Лужках, Стебнику, Цецино, орнітологічний заказник Дарницький, лісові заказники Лунківський і Петрівецький. До пам'ятників природи державного значення належать урочище Білка, печери Буковинка, Попелюшка, Баламутівська, Шилівський ліс, Тисовий Яр. Перелічені природні та природно-антропогенні ресурси слугують основою розвитку ДЮТ у Чернівецькій області. Чимале значення для зазначеного виду туризму мають і культурно-історичні об'єкти краю, серед яких варто виокремити резиденцію Чернівецьких митрополитів (пам'ятник ЮНЕСКО), побудовану 1875 р. за проектом і під керівництвом чеського архітектора Йосипа Главки, місто Хотин із комплексом споруд фортеці XIII–XVIII ст. Це один із головних укріплених пунктів Придністров'я, розташованих на крутих схилах високого правого берега Дністра. Фортецю відносять до одного із семи чудес України. Вона належить до найвидатніших пам'яток оборонної архітектури України XIII–XVI ст. Загалом у Чернівецькій області налічують 56 архітектурно-містобудівних культових споруд.

На розвиток ДЮТ впливають також і соціально-економічні умови та чинники. Станом на 1 грудня 2012 року в Чернівецькій області проживало 907,1 тис. осіб, з них 385,4 тис. осіб мешкало в міських поселеннях, а 521,7 тис. осіб – у сільській місцевості. Перевага кількості сільських жителів над міськими не сприяє розвитку ДЮТ, адже відомо, що міська молодь активніше бере участь у цьому виді туризму.

У нашій країні, за даними статистики, діти й підлітки становлять 21,5 % загальної кількості населення України, або близько 11 млн осіб. Для Чернівецької області кількість дітей та підлітків становить 193,58 тис. осіб. Впливає на розвиток ДЮТ і такий чинник, як доходи населення. Зазначимо, що у Чернівецькій області, за даними статистики, середньомісячна номінальна заробітна плата штатного працівника 2012 р. становила 2 298 грн, у той час як середня по Україні – 3 032 грн. Отже, менша

від середньодержавної пересічна заробітна плата жителів краю також негативно впливає на розвиток ДЮТ.

Чернівецька область займає вигідне транспортно-географічне положення, має доволі щільну мережу залізниць і автошляхів, трубопроводів і ліній електропередач. Обласний центр має зручне залізничне та автотранспортне сполучення з усіма обласними центрами України, а також з європейськими столицями: Бухарестом, Софією, Белградом, Москвою. Це допомагає підтримувати зв'язки з усіма областями України та сусідніми державами.

Матеріально-технічну базу ДЮТ Чернівецької області становлять приміщення туризму і краєзнавства міст і районних центрів, дитячі туристські бази, екскурсійні бюро, спортивні клуби, навчальні заклади підготовки спеціалістів для ДЮТ та ін.

Щоб краще зрозуміти особливості сучасного стану ДЮТ Чернівецької області, розглянемо історичні етапи його становлення. Цей вид туризму у Чернівецькій області бере свій початок ще з часів входження Північної Буковини (сучасна переважна територія Чернівецької області) до складу Австро-Угорської імперії.

У формуванні ДЮТ в Україні В. К. Федорченко виокремлює 3 етапи:

- 1) зародження дитячо-юнацького туризму (період Російської та Австро-Угорської імперій, XIX – початок XX століття);
- 2) розвитку дитячо-юнацького туризму і рекреації в радянський період (20-ті – 90-ті роки XX століття);
- 3) розвитку дитячо-юнацького туризму у часи незалежної України (1991 рік і до сьогодні) [6].

Під час першого періоду ДЮТ зароджується як комплекс заходів з метою наочного пояснення явищ природи. У школах проводили екскурсійні прогулянки не тільки на природу, але й з відвідинами сільськогосподарських ферм, мануфактур, майстерень ремісників тощо. Отже, уже на початку XIX століття сформувався певні теоретико-методологічні засади розвитку туризму та екскурсій серед учнів. Це були пізнавальні екскурсії, основною метою яких було споглядання об'єктів вивчення географії у школі. В період між 1918 та 1940 роками, під час входження Північної Буковини до складу Румунії, такий предмет, як географія, у школах не викладали. Деякі питання з географії розглядали під час вивчення природознавства. В організації ДЮТ спостерігається певний застій.

Активне піднесення розвитку ДЮТ у краї припадає на радянський період. На зразок східних областей України, з 1945 року на території Чернівецької області почало свою діяльність *Центральне туристсько-екскурсійне управління* (ЦТЕУ). В краї починають будівництво нових туристських об'єктів, створюють екскурсійні установи, організують подорожі школярів. А 1954 року для стимулювання розвитку дитячого туризму вводять значок «Юний турист». Проводять регулярні зліти туристів-школярів, які об'єднують самодіяльні походи в постійні експедиції школярів. Після оголошеного 1965 року Всесоюзного походу піонерів і школярів країни місцями революційної, бойової і трудової слави, в походах бере участь понад 3 млн школярів країни, серед яких значна частка учасників з Чернівецької області. Ще більшого піднесення зазнав туристичний рух серед школярів у 70–80-х роках. У цей час широкого розмаху набула програма походів слідопитів «Літопис

Великої Вітчизняної». Основою таких подорожей були маршрути бойової і трудової слави, відвідини музеїв, огляд вітчизняних пам'яток, знайомство з досягненнями народного господарства. У 80-х роках через туристичну організацію «Супутник» ДЮТ виходить на міжнародний рівень. Почали регулярно організовувати спеціальні рейси «Поїздів дружби» до Угорщини і Чехословаччини, організовують обміни групами школярів між навчальними закладами та містами-побратимами. Отже, за цей період історії нашої країни дитячий туризм був добре організований, вирізнявся масовістю залучення школярів і був підпорядкований патріотичному та ідейному вихованню. У напрямках туризму чітко вирізнялись міжнародний та внутрішній.

Третій, сучасний період розвитку туризму в Чернівецькій області, який розпочався з 90-х років, характеризується деяким занепадом на початку свого розвитку. Масові заходи та участь школярів у ДЮТ проводять за кошти учасників, оскільки централізоване фінансування відсутнє. Проте спеціалісти вважають, що самодіяльний туризм в області вижив завдяки дитячому. Починаючи з 1998 року були затверджені комплексні заходи Кабінету Міністрів України щодо реалізації державної молодіжної політики в Україні, які передбачали: сприяння розвитку інфраструктури молодіжного туризму, створення умов для широкого залучення молоді до опанування надбанням національно-культурної спадщини України; забезпечення підтримки краєзнавчого туризму; організацію та проведення туристсько-спортивних заходів на національному і регіональному рівнях для молоді та студентів; забезпечення організації туристських поїздів для молоді; активізацію туристичного обміну молодіжними групами з метою навчання, стажування та ознайомлення з народними традиціями і культурою, обміном молодіжними спортивними командами.

За останні 5 років діяльність ДЮТ у Чернівецькій області стабілізувалась і досягла значних результатів. Нині на території краю працює 436 дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, з яких 13 – оздоровлення (11 – позаміських; 2 – санаторного типу) та 423 – відпочинку (392 – з денним перебуванням; 26 – праці та відпочинку; 5 – наметових містечок). У цих закладах щороку відпочиває та оздоровлюється понад 50 тис. дітей та юнаків. Проте упродовж 2008–2011 рр. спостерігали суттєвий спад у кількості оздоровлених дітей, натомість кількість закладів оздоровлення та відпочинку за цей же період зросла (рис.1).

Це явище пояснюють поглибленням економічної кризи, збільшенням безробіття серед населення і дорогими путівками на відпочинок. Проте в період між 2011 та 2012 роками ми спостерігаємо позитивну тенденцію покращення цієї ситуації, а саме – зростання кількості дітей, що відпочивали та оздоровлювались, на 0,3 %.

Основними видами діяльності ДЮТ у Чернівецькій області є екскурсії, спортивний туризм, оздоровлення та відпочинок у літніх таборах і таборах санаторно-курортних закладів, освітні, ділові та захоплювальні тури для талановитих підлітків, переможців творчих конкурсів та олімпіад.

Упродовж оздоровчого періоду відбуваються обласні етапи Всеукраїнського огляду-конкурсу виховної роботи у літніх дитячих закладах.

Кількість дітей, охоплених літнім відпочинком, різна у районах та містах області. Найбільший відсоток за минулий період спостерігали в Кельменецькому районі – 83,6 %, високий показник був у Кіцманському, Сокирянському та Хотинському

районах – 67,3 %, 66,4 % та 65,3 %, відповідно. Найнижчим він був у Путильському районі, де відпочинком було охоплено 51,4 % дітей району. У містах Чернівці та Новодністровськ цей показник становив, відповідно, 26,6 % та 31,8 %.

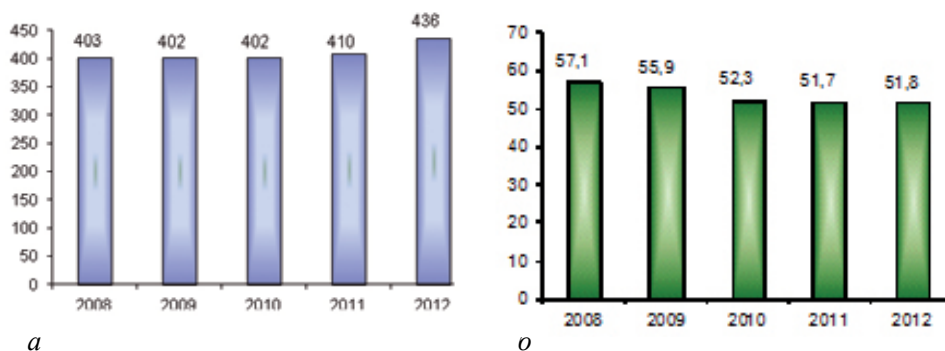

Рис. 1. Діяльність ДЮТ у Чернівецькій області упродовж 2008–2012 рр.: (а) – кількість дитячих закладів оздоровлення та відпочинку (одиниць); (б) – кількість дітей, які перебували в закладах оздоровлення та відпочинку (тис.осіб) (складено за [2])

Організації літнього відпочинку дітей в області сприяла тісна співпраця виконавчої дирекції та робочих органів Чернівецького обласного відділення Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності з Департаментом освіти і науки, молоді та спорту Чернівецької облдержадміністрації, Чернівецьким міським управлінням освіти та районними відділами освіти, профспілками всіх рівнів.

Термін роботи одного дитячого закладу в середньому становив 16 днів. У середньому одна дитина перебувала в закладі 14 днів, у тім числі в позаміських оздоровчих – 21, санаторного типу – 20, з денним перебуванням та праці і відпочинку – 12.

Середня вартість одного людино-дня перебування в закладах оздоровлення влітку 2012 р. становила 83 грн, що на 2 грн більше, ніж 2011 р. Це найнижчий показник серед областей Карпатського економічного району. Вартість путівок у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку 2012 року збільшилась і становила від 1 751 грн до 3 000 грн.

Аналіз стану ДЮТ у Чернівецькій області за останні 5 років засвідчує, що рівень охоплення оздоровленням та відпочинком дітей Чернівецької області є вищим, ніж у середньому по Україні, і одним з найвищих серед областей Карпатського економічного району. Середня вартість одного людино-дня перебування дитини в дитячих закладах оздоровлення була меншою в 1,8 раза, ніж у середньому по Україні, та найнижчою серед областей Карпатського економічного району і становила 83 грн, хоча це на

2,5 % більше, ніж 2011 р.

Реалізація державної політики у сфері оздоровлення та відпочинку дітей неможлива без періодичного осмислення її результатів, визначення проблем і досягнень, узгодження подальших напрямів роботи, які необхідно базувати на:

- удосконаленні нормативно-правової бази;
- забезпеченні ефективного використання фінансових ресурсів для проведення оздоровлення та відпочинку дітей;
- збереженні та розвитку матеріально-технічної бази дитячого оздоровлення і відпочинку, підвищенні якості оздоровчих послуг, що надають дитячі заклади;
- недопущенні на державному рівні перепрофілювання та продажу існуючих дитячих оздоровчих закладів.

Укладаючи ресурси в збереження та відновлення здоров'я дітей, держава готує покоління активних громадян, забезпечує якість і зростання людського капіталу, зміцнює майбутні продуктивні сили.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Грицку В.* Дитячо-юнацький туризм у Хмельницькій області: історія становлення та сучасний стан / В. Грицку, А. Абрам // Вісник Львівського університету. – Львів. – 2013. – С.184–189. – (Серія географічна).
2. Державна служба статистики України. Головне управління статистики в Чернівецькій області.
3. *Єрко А. В.* Стан та перспективи розвитку дитячо-юнацького туризму у Волинській області / А. В. Єрко // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – 2010. – С.177–180. (Сер.: Геогр.науки; № 3).
4. *Колотуха О. В.* Дитячо-юнацький туризм в Україні як територіальна соціально-економічна система: проблеми та перспективи розвитку: автореф. дис... канд. геогр. наук: 11.00.02 / О. В. Колотуха ; Інститут географії НАН України. – К., 2005. – 22 с.
5. *Колотуха О. В.* Дитячо-юнацький туризм в Україні як специфічна територіальна рекреаційна система / О. В. Колотуха // Культура народів Причорномор'я: науч. журнал. – 2002. – Вып. 36. – С. 283–288.
6. *Федорченко В. К.* Історія туризму в Україні : навч. посібник / В. К. Федорченко, Т. А. Дьорова ; передм. В. А. Смоля. – К. : Вища шк., 2002. – 195 с.

Стаття надійшла до редколегії 25.06.2013 р.

Прийнята до друку 28.07.2013 р.

DEVELOPMENT OF CHILDREN AND YOUTH TOURISM IN THE CHERNIVTSI OBLAST

Veronika Hrytsku, Julia Hrytsku-Andriesh, Aleksandr Sopot

*Chernivtsi National University named after Yuri Fedkovych,
2, Kotsyubinskogo Str., Chernivtsi, Ukraine, 58012,
e-mail: hrytsku@gmail.com*

This article reviews the development and present state of youth tourism in Chernivtsi Oblast. It is based on analyzed statistics given generalization of this type of tourism in this region, as well as recommendations for further development. There were defined social orders on the development of youth tourism in Chernivtsi region.

Key words: Youth tourism, school land studies, extracurricular education, children's excursion and tour station.

СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ ДЕТСКО-ЮНОШЕСКОГО ТУРИЗМА В ЧЕРНОВИЦКОЙ ОБЛАСТИ

Вероника Грицку, Юлия Грицку-Андреш, Александр Сопит

*Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича,
ул. Коцюбинского, 2, г. Черновцы, Украина, 58012,
e-mail: hrytsku@gmail.com*

Рассмотрены этапы становления и современное состояние детско-юношеского туризма в Черновицкой области. На основании проанализированных статистических данных представлены экономическая оценка указанного вида туризма в этом регионе, а также рекомендации для его дальнейшего развития. Определен общественный заказ на развитие детско-юношеского туризма в Черновицкой области.

Ключевые слова: детско-юношеский туризм, экскурсии, спортивный туризм, внешкольное образование, оздоровительные учреждения.